Siyasi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle

Türkiye ve Rusya

-1-

Editörler
Prof. Dr. Emine İNANIR
Prof. Dr. Osman KÖSE
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ULUTÜRK

Ankara – 2019

Bu kitabın tüm hakları yazarına ve yayıncısına aittir.

Siyasi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle

Türkiye ve Rusya

-1-

Editörler
Prof. Dr. Emine İNANIR
Prof. Dr. Osman KÖSE
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ULUTÜRK

ISBN: 978-605-7634-11-5

Genel Yayın Yönetmeni
Cuma AĞCA

Sayfa Düzeni / Kapak
Hakan ONAT

Baskı & Cilt
Berikan Matbaacılık / Gersan-ANKARA
Matbaa Sertifika No: 13642

YAYINEVİ
BERİKAN YAYINEVİ
Kültür Mah. Kızılırmak Cad. Gonca Apt. No: 61/6
Çankaya-Kızılay/ANKARA
Tel: (0312) 232 62 18 Fax: (0312) 232 14 99

İçindekiler

Önsöz **7**

A - Türkçe ve Rusça **9**

Olena KOZAN - Dillerin Bilişsel Haritası: Türkçe-Rusça Dil Çifti 11
Kamala KARİMOVA - Türkiye Üniversitelerinde Rus Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Zorlukları Aşma Yolları 29
Anna GOLYNSKAIA - Tek Dilli Türkçe Öğrenici Sözlüğünde Tanımlama ve Tanıklama Sorunu 45
Asil ŞENGÜN - Rusçanın Kazakçaya Tesiri 59
Mehmet KAHRAMAN - Adbilim ve Bosna Hersekte Halen Kullanılmakta Olan Türkçe Kaynaklı Yerleşim yeri Adları 71
Nükhet ELTUT KALENDER / Zeki TAŞTAN - Bestujev Marlinski'nin "Ammalat-Bek" Eserinde Türkiye Türkçesinden Alıntılanan Söz Varlığı İncelemesi 107

B - Edebiyat - Kültür Hayatı ve Etkileşim **123**

A.Baran DURAL - Osmanlı'dan Cumhuriyete Türk Modernleşmesinde Akçura Etkisi: Gökalp İdealizmine Karşı Kafkas Realizmi 125
Abdulvahap AKINCI/ Kemal AYDIN - Russian Turks, Migration, And Turcology Studies In The Establishement Of An Ottoman- Turkish Identity 137
Erhan AKIN /Kadir BİLGEN- Türk ve Rus Edebiyatinda Dede Ile Torun İlişkisi (Kemalettin Tuğcu ve Maksim Gorki Örneği) 159
Erol Murat YILDIZ /Gülcan BAŞAR - Türkiye'de Baskıresim Sanatı'nın Kimlik Arayışları 173
Gülcan BAŞAR- Erol Murat YILDIZ Kültürler ve Yaratılış Efsaneleri (Amerika, Asya, Avrupa) 189

Haluk YILMAZ /Raif KALYONCU - Kültür ve Kültürel Etkileşim Açısından Second Life Adlı Oyunun İncelenmesi 203
Kevser TETİK - Şiirsel Düzyazı ve Varlam Tihonoviç Şalamov'un "Kolıma Hikâyeleri"nden "Kar Boyunca" Hikâyesi Örneğinde Şiirsel Düzyazının Üslup Özellikleri 225
Lada AKSÜT -İki Şehrin İki Simgesi: Notre Dame ve Ayasofya 239
Melike ŞAHİNDOKUYUCU - Sovyet Empresyonist Ressamlarının Resimlerinde 1930-1970'lerdeki Sovyet Halkının Sosyal, Politik,Kültürel Yaşamlarına Dair Betimlemeler(Vern G. Swanson' un "Soviet Impressionist Painting" Kitabı Yorumlamalarıyla) 251
Pelin ESEN - İ. S. Turgenev'de Köy Doğası: "Avcının Notları" 287
Pınar KIZILHAN - Çocukluğun Erdemi: Andrei Kravchuk'un "The Italian" Filmi Üzerine Betimsel Bir Analiz 299
Sibel AYYILDIZ / Semra AKAR ŞAHİNGÖZ - Arkeolojik Olarak Elde Edilen Mutfak Ekipmanlarının Gastronomik Dili; Anadolu Medeniyetler Müzesi Araştırması 315
Tayfun BARIŞ - İsmail Bey Gaspıralı'nın "Darrürrahat Müslümanları" ve "Kadınlar Ülkesi" Adlı Romanlarıyla Peyami Safa'nın "Yalnızız" Adlı Romanı Üzerine Ütopik Kurgu Açısından Mukayeseli Bir Değerlendirme 337
Soner AKIN - Россия, Российская Общественная И Политика России: Оценка Восприятия В Турции 351
Tuğba GÜNÖR - Halk Şairi Nikolay Alekseyeviç Nekrasov'un 'Rusya'da Kim İyi Yaşar' Adlı Poemasında Toprak Kölesi ve Toprak Köleliği 367
Türkân YEŞİLYURT - Fürüzan'ın "Benim Sinamalarım" ve Maksim Gorki'nin "Boles" Adlı Öykülerinde Benlik Saygısı 413
Victoria Bilge YILMAZ / Hatira KAMALOVA - Fundamental Similarities Between Dostoyevsky' Crime and Punishment and Safa's Matmazel Noraliya'nın Koltuğu 421
Yasemin ULUTÜRK - Rus Zulmünün Romana Aksi: Hilâl Görününce Örneği 431
Yerlan Zhiyenbayev - Mağcan Cumabayev'in Eserlerinde Rus Algısı 441

Zeki TAŞTAN/ Nükhet ELTUT KALENDER - Türk ve Rus Edebiyatında "Lüzumsuz İnsan" Teması Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Sait Faik Abasıyanık'ın "Lüzumsuz Adam" ve İvan Sergeyeviç Turgenyev'in "Lüzumsuz Bir Adamın Günlüğü" Eserleri 455

Zulfiya ŞAHİN - Rusça Ünlülerin Dizgesel Özellikleri 473

Саламова КАМАЛЕ / Гулиева ШАХНАЗ / Адыгезалова ШАЛАЛА - Психологические Основы Нравственного Воспитания Учащихся В Современный Период 487

Саламова КАМАЛЕ / Гулиева ШАХНА/ Адыгезалова ШАЛАЛА - Meqle Rus Turk Психологические Основы Нравственного Воспитания Учащихся В Современный Период 495

Soner AKIN - Сравнительная Энергетическая Политика: Россия И Турция Сравнение 21 Века 503

C – Hukuk, Örf, Adet ve Gelenek 519

Aybuke CEYHUN SEZGİN / Sibel AYYILDIZ - Gastronomi Alanında Vejetaryen/Vegan Yaklaşımı; Giresun Yöre Mutfağı'nın Vejetaryen Mutfak Kapsamında İncelenmesi 521

Ebru CEYLAN- Yoksulluk Nafakası ile İlgili Türk ve Yabancı Hukuklardaki Yeni Düzenlemelerin Değerlendirilmesi 551

Azimova KONUL - Azerbaycan Tasviri Sanatında İlham Kaynağı Olarak-Dans 587

Şiirsel Düzyazı ve Varlam Tihonoviç Şalamov'un "Kolıma Hikâyeleri"nden "Kar Boyunca" Hikâyesi Örneğinde Şiirsel Düzyazının Üslup Özellikleri

Dr. Kevser TETİK
Anadolu Üniversitesi

Özet: Rus edebiyatında şiirsel düzyazı (поэтическая проза) düzyazının şiir ilkeleri üzerine inşa edildiği edebî bir eğilimdir. Şiirsel düzyazı yerine süslü nesir (орнаментальная проза) terimi de kullanılır. Şiirsel düzyazıda daha çok leitmotivlere dayanan şiirsel bir dil kullanılır. Bu durum, edebiyat türleri arasındaki sınırların silinmesine ve çok anlamlı sözcüklerin kullanımının artmasına sebep olur. Şiirsel düzyazıda, özellikle sembolist şiirde yer alan metafor, mecaz-ı mürsel, oksimoron, katharsis gibi mecaza dayalı söz sanatlarına yoğun bir şekilde rastlanır. Dolayısıyla şiirsel düzyazı eserlerinde, karmaşık ve sıra dışı sözdizimsel bir yapı, aynı zamanda şiir sanatının tüm ahengi ve metnin ritmik yapısı görülür.

1920'li yılların ilk yarısında Aleksandr Malışkin [*Dair'in Düşüşü (Падение Даира)*], Vsevolod İvanov [*Partizan Öyküleri (Партизанские повести)*], İsaak Babel [*Kızıl Süvariler (Конармия)*] gibi yazarların eserlerinde görülen şiirsel düzyazı, 1920'li yılların ikinci yarısında Mihail Bulgakov'un [*Beyaz Muhafız (Белая гвардия)*], Konstantin Fedin'in [*Kentler ve Yıllar (Города и годы)*], Yuri Oleşa'nın [*Kıskançlık (Зависть)*], Mihail Prişvin'nin [*Koşey'in Zinciri (Кощеева Цепь*), Maksim Gorki'nin [*Artamonovların İşi (Дело Артамоновых)*] ve Aleksandr Malışkin'in [*Sivastopol (Севастополь)*] eserlerinde etkisini sürdürmeye devam eder. Bu üslup, 1950'li yıllarda da edebiyatta Andrey Platonov'un, Mihail Bulgakov'un eserlerinde ve Maksim Gorki'nin *Klim Samgin'in Hayatı (Жизнь Клима Самгина)* adlı romanında kendisine yer bulur. Varlam Şalamov'un yazın sanatı, XX. yüzyılın ikinci yarısında da şiirsel düzyazı geleneklerinin önemini koruduğunun bir göstergesidir.

Çalışmada, Varlam Tihonoviç Şalamov'un 1929-1951 yılları arasında kendisinin de aralarında bulunduğu Gulag esirlerinin trajik kaderini kaleme aldığı *Kolıma Hikâyeleri'*nin *(Колымские рассказы)* ilki olan *Kar Boyunca (По*

снегу) adlı hikâyesinin şiirsel düzyazı bağlamında üslup analizi yapılmıştır. İnceleme sonucunda, hikâyenin söz sanatları, ritim, ahenk gibi şiire özgü unsurları içerdiği, bu yönüyle şiirsel düzyazının parlak örneklerinden biri olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Varlam Şalamov, *Kolıma Hikâyeleri,* şiirsel düzyazı.

Poetic Prose and Stylistic Features of Varlam Shalamov's Story "Throughout the Snow" from the "Kolyma Stories"

Abstract: Poetic prose (поэтическая проза) in Russian literature is a literary trend where prose is constructed upon poetic principles. The term ornamental prose (орнаментальная проза) is also used interchangeably with poetic prose. Poetic prose employs a language more rooted in leitmotifs, blurring the boundaries between literary genres and increasing the use of polysemous words. In poetic prose, one can find a rich array of figurative language, such as metaphors, metonymy, oxymoron, and catharsis, reminiscent of the symbolist poetry. Therefore, works of poetic prose exhibit not only a complex and unconventional syntactic structure but also encompass the entire harmony of poetic art and the rhythmic structure of the text.

The first half of the 1920s witnessed the emergence of poetic prose in the works of authors such as Aleksandr Malishkin's "The Fall of Dair" (Падение Даира), Vsevolod Ivanov's "Partisan Stories" (Партизанские повести), and Isaac Babel's "Red Cavalry" (Конармия). This stylistic approach persisted in the second half of the decode in works such as Mikhail Bulgakov's "The White Guard" (Белая гвардия), Konstantin Fedin's "Cities and Years" (Города и годы), Yuri Olesha's "Envy" (Зависть), Mikhail Prishvin's "The Chain of Koshchei" (Кощеева Цепь), Maksim Gorky's "The Artamonov Business" (Дело Артамоновых), and Aleksandr Malishkin's "Sevastopol." This stylistic approach continued to influence literature in the 1950s through the works of Andrey Platonov, Mikhail Bulgakov, and Maksim Gorky's novel "The Life of Klim Samgin" (Жизнь Клима Самгина). Varlam Shalamov's literary craftsmanship is evidence of the enduring significance of poetic prose traditions in Russian literature during the second half of the 20th century.

In this study, an analysis of stylistic facets within the context of poetic prose was undertaken, focusing on Varlam Shalamov's story "Throughout the

Snow" (По снегу), the inaugural tale from the "Kolyma Stories" (Колымские рассказы). Penned between 1929 and 1951, this narrative depicts the tragic destinies of Gulag prisoners, including the author himself. The analysis uncovers that the story skillfully integrates poetic elements—figurative language, rhythm, and harmony—rendering it an exemplary embodiment of poetic prose.

Keywords: Varlam Shalamov, *Kolyma Stories*, poetic prose.

Giriş

Rus yazar ve şair Varlam Şalamov (1907-1982), Sovyetler Birliği'ndeki zorunlu çalışma kampları olan Gulag'da kaldığı dönemde yazdığı eserleriyle tanınır. Şalamov, Gulag deneyimlerini ve Sovyet yönetiminin acımasızlığını anlatan etkileyici kısa hikâyeler yazmıştır. En çok *Kolıma Hikâyeleri* adlı derlemesiyle bilinir. Yaşamı modernizm dönemine rastlayan Şalamov'un üslubu klasik yazarların üslubundan ayrılır. *Kar Boyunca* adlı hikâyesini 1920'li yıllardan itibaren birçok Rus yazarın eserlerinde kullandığı süslü, şiirsel bir dille yazar. Bilindiği gibi, üslup çeşitlerini yakından tanımak, edebî eserlerin derin analizini yapmak ve onları başka bir dile doğru bir şekilde çevirmek açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle çalışmada genelden özele bir anlatımla öncelikle Rus edebiyatında şiirsel düzyazı konusuna açıklık getirilmiş, daha sonra eserin üslubu çözümlenmiştir.

Rus Edebiyatında Şiirsel Düzyazı

Rus edebiyatında Şubat ve Ekim devrimlerinden sonra, 1920'li yıllarda neorealizm akımı doğar ve yeni üslup arayışları ortaya çıkar. Bu arayışlar sonucunda Rus yazın sanatında, sosyalist gerçekçilik akımına özgü olan *nötr (нейтральный стиль) üslup*, nötr üslubun evrimleşmesiyle ortaya çıkan *itibarlı üslup (авторитетный)* ve *otoriter (авторитарный стиль)* üsluptan oluşan üç önemli üslup tezahür eder. Söz konusu üsluplar, *skaz*[1] *ve süslü nesir* olarak bilinen iki üslup eğilimine karşıt olarak

[1] *Skaz:* Skaz terimi Almancada "erzählung", "völkstümliche", İngilizcede "yarn" olarak karşımıza çıkar....Rusça "skazıvat: anlatmak" sözcüğünden gelen skazın sözcük anlamı, epik halk öyküsüdür. Skaz, genel olarak tarihî, toplumsal ve folklorik bir ortamın temsilcisi olarak öne çıkarılan anlatıcının monoloğu üzerine kurulmuş öyküleme şeklinde tanımlanır. Yazar doğrudan doğaçlama bir öykü olduğu izlenimi uyandırmak üzere kendi yarattığı anlatıcının dünya görüşünü benimsemiş görünür. Böylece skaz, yazara bağımsız bir anlatıcı figür illüzyonu yaratma olanağı sağlar. Nikolay Gogol, Nikolay Leskov, Leonid Leonov gibi yazarlar skazla güncel, ulusal ve bireysel nitelikler taşıyan özgün karakterler yaratmışlardır. Bkz. Mürüvvet Özlem Parer, *Rus Biçimciliği ve Şklovski,* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004, s.100-101.

ortaya çıkarlar.[2] Bu dönemde yazarlar sanatsal evrenselleşmeye yönelirler. Duydukları evrenselleşme arzusu, "neomifologizm", "ornamentalizm", "kurgu" ve "gerçekliğin deformasyonu" gibi olgulara dayanır. Klasik olmayan" düzyazı eserlerinde söz konusu evrenselleştirme yöntemleri toplu olarak uygulanır; ancak çoğu durumda o ya da bu eğilim diğerlerine baskın gelir.[3] 1920-1950'li yılların sanatsal döneminin başlangıcı, dile duyulan özel bir ilgi, dilin sözdizimsel, anlamsal, duygusal ve ritmik yoğunluğunu içinde barındıran, konuya daha fazla yaklaşmayı ve devrim döneminin bütün konuşma zenginliğini sanata taşımayı amaç edinen şiirsel düzyazının etkisi altında varlığını sürdürür.[4]

Klasik olmayan anlatı türünün temelini "yineleme ve onun temelinde ortaya çıkan leitmotivler (лейтмотивы) oluşturur.[5] Şiirsel düzyazının özgünlüğü sadece detayların basit yinelemelerden ibaret değildir, bunlar mecazi söylemlere dayanan detaylardır. En çok kullanılan mecazi ifadeler sembol, deyim aktarması [eğretileme, istiare, metafor (метафора)][6] ve mecaz-ı mürsel [ad aktarması, düzdeğişmece, metonimi (метонимия)] dir.

Şiirsel düzyazının ortaya çıkışı, genellikle *Gümüş Çağ* ve *Modernizm* ile bağdaştırılır. Temsilcileri arasında Andrey Belıy, Nikolay Leskov, Aleksey Remizov, Yevgeni Zamyatin, Maksim Gorki (erken dönem yazın sanatı), Andrey Platonov, Boris Pilnyak, Mihail Bulgakov ve XX. yüzyılın başlangıç döneminin diğer yazarları bulunur. Söz konusu yazarların eserlerinde, ritim, ahenk, üst düzey imgeler, yinelemeler, leitmotivler, lirizm gibi şiirsel düzyazının özellikleri görülür.

Araştırmacılar, şiirsel düzyazı üslubunun farklı oluşumlarını tespit ederler. Örneğin, Eski Rus Edebiyatı üzerine çok sayıda çalışması olan Sovyet dilbilimci, akademisyen Dmitri Lihaçov (1906-1999), şiirsel düzyazıya ilk kez XI. ve XVII. yüz-

[2] Mihail Golubkov, *İstoriya russkoy literaturnoy kritiki XX veka,* Yurayt, Moskva 2016, s.189.
[3] Yekaterina Skorospelova. *Russkaya proza XX veka: Ot A. Belogo ("Peterburg") do B. Pasternaka ("Doktor Jivago"),* TEİS, Moskva 2003, s. 59.
[4] Natalya Dragomiretskaya, "Teoriya literaturı. Osnovnıye problemı v istoriçeskom osveşçenii. Stil. Proizvedeniye", *Literaturnoye razvitiye,* Moskva 1965, s. 132.
[5] Natalya Kojevnikova, "İz nablyudeniy nad neklassiçeskoy ("ornamental'noy") prozoy", *İzvestiya*, C.35, S.1, 1976, s.56.
[6] *Metafor (метафора):* Bir kavramın anlatılmasında benzer özelliklerinden dolayı başka kavramların kullanılmasını içeren söz sanatıdır. Genellikle görsel ve somut ifadelerle anlatımı kuvvetlendirme amacıyla kullanılır. Örneğin: altın saçlar (золотые волосы), çiy pırlantaları (бриллианты росы), hayatın öğlen vakti (полдень жизни) vbz. Bkz.: Yelena Balaşova-İgor Kargaşin, *Analiz liriçeskogo stihotvoreniya,* Flinta Nauka, Moskva 2015, s.20.

yılları kapsayan Eski Rus Edebiyatı döneminde rastlanıldığından bahseder ve bu üslubu "ağdalı dilin örgüsü" (плетение словес) olarak tanımlar.[7] Alman edebiyat kuramcısı ve Rus filolojisi uzmanı Wolf Schmid ise şiirsel düzyazının XIX. yüzyıla, Aleksandr Puşkin, Anton Çehov ve Fyodor Dostoyevski'nin eserlerine dayandığını belirtir[8]. Söz konusu üslubun en parlak oluşumu Gümüş Çağ Rus nesrinde görülür. Edebî eğilimlerden biri olan şiirsel düzyazı, Yevgeni Zamyatin'in, Boris Pilnyak'ın, Sergey Kılıçkov'un, Mihail Bulgakov'un ve Sovyetler Birliği'nin ilk yıllarında yaşamış diğer yazarların eserlerinde gelişmiştir.[9]

Varlam Şalamov'un "Kar Boyunca" Adlı Hikâyesinde Şiirsel Düzyazı

Varlam Şalamov'un yazın sanatında şiirsel düzyazı geleneği devam eder ve gelişir. Şair ve yazar olan Şalamov kendisini Gümüş Çağ'ın vârisi olarak hisseder: *"Ben de kendimi vâris olarak görüyorum, ancak XIX. yüzyılın insancıl Rus edebiyatının değil, XX. yüzyılın başlangıcındaki modernizminin vârisi olarak: ses denetiminin, çok anlamlılığın ve sembolizmin varisi olarak görüyorum"*.[10] Varlam Şalamov'un şiirlerinden övgüyle bahseden Rus edebiyat eleştirmeni Stanislav Lesnevski, 2010 yılında *Literaturnaya Gazeta* sayfalarında yazardan şu sözlerle bahseder: *"Varlam Tihonoviç beni aradı ve buluştuk. Ot sapı gibi sıskaydı, olağanüstü bir şekilde müzik notası öğreniyordu. Bizim kitlesel "üslupsuzluğumuza" Şalamov, Gümüş Çağ kültürüyle girdi; ancak o zamanlar bütün şiirsel dönemin adı bile henüz telaffuz edilmiyordu. Varlam Şalamov, bizim nazarımızda sanatsal Atlantis'in müjdecisi oldu"*.[11]

1926 yılında Moskova Devlet Üniversitesi'nin Sovyet Hukuk Fakültesi'ne giren Şalamov, öğrencilik döneminde aktif olarak sosyal ve politik konulardaki tartışmalara katılır ve kısa süreliğine *Novıy LEF* [*Sanatların Sol Cephesi (Левый фронт искусств)*] edebiyat grubuyla yakınlaşır.[12] Şalamov'un Rus fütürist grupla[13] yakın-

[7] Dmitri Lihaçov, *Poetika drevnerusskoy literaturı*, İzdatelstvo Nauka, Moskva 1979, s.286.
[8] Volf Şmid, *Proza kak poeziya: Puşkin. Dostoyevski. Çehov. Avangard*, INAPRESS, Sankt- Petersburg 1998.
[9] S. H. Ahmedov, İ. Ya. Alihanova, "Ponyatiye ornamentalizma v literaturovedenii i proza Ahmedhana Abu-Bakara", *Vestnik İnstituta yazıka, literaturı i iskusstva imeni G. Tsadası*, S.3, 2013, s.94.
[10] Varlam Şalamov, "İz zapisnıh knijek", *Znamya*, 1995, S.6, s.155.
[11] Stanislav Lesnevski, "Vestnik Serebryanogo veka", *Literaturnaya gazeta*, №: 44 (6298), 3 Kasım 2010. URL: https://shalamov.ru/memory/232/, (Erişim Tarihi: 5.12.2018).
[12] İlya Niçiporov, "B. Varlam Şalamov i ego "Kolımskiye rasskazı": Osmısleniye opıta XX veka", Sbornik 1917-2017: Uroki stoletiya: Materialı çetırnadsatıh Moskovskih oblastyah Rojdestvenskih obrazovatelnıh çteniy: Noyabr-Dekabr 2006 goda, Moskovskaya oblast, mesto izdaniya MGOU Moskva, s. 153-160. URL: https://portal-slovo.ru/philology/39022.php, (Erişim Tarihi: 5.12.2018).
[13] *Fütürizm;* I. Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında İtalya, Fransa, İngiltere ve Rusya gibi ülkelerde

laşması, onun nesirde de üslup arayışlarına yönelmesiyle, düzyazı türündeki eserlerinde konudan çok üslubun ön plana çıkmasıyla ve düzyazı eserlerinin şiirle buluşmasıyla sonuçlanır. Rus arşivci ve edebiyat eleştirmeni, Varlam Şalamov'un yakın arkadaşı, edebî mirasının koruyucusu ve yayıncısı olan İrina Sirotinskaya, *Yeteneğin Gerçeği (Правда таланта)* adlı denemesinde: "*Şalamov'un nesri, şairin nesridir"*[14] der. Bu ifade, Şalamov'un üslubunu anlamak noktasında büyük önem taşır.

Şalamov, bütün yazın sanatı boyunca zaman zaman şiirsel düzyazıya başvurur. İlk eserlerinde şiirsel düzyazının rolü büyüktür. Örneğin, 1936 yılında *Oktyabr* dergisinde yayımlanan *Doktor Austino'nun Üç Ölümü (Три смерти доктора Аустино)* adlı hikâyesi şiirsel düzyazının örneklerinden biridir. Yazarın erken dönem yazın sanatında görülen şiirsel düzyazı, sanatının daha geç döneminde de önemini kaybetmez.[15] Elbette, her zaman şiirsellik Şalamov'un düzyazı eserlerinin baskın üslup ögesi değildir. Yazarın *"belge olarak acı çeken düzyazı" («проза, выстраданной, как документ»)*[16] olarak tanımladığı *Kolıma Hikâyeleri, "yeni nesrin" («новая проза»)* ilkelerine dayanır.

1929-1951 yılları arasında zaman zaman kendisinin de aralarında bulunduğu Gulag esirlerinin trajik kaderini kaleme aldığı *Kolıma Hikâyeleri*'nin ilki olan *Kar Boyunca'*da Şalamov, kalınlığı bir metre olan kar tabakasıyla kaplı yolun üzerinde yük taşımak daha kolay olsun diye karı ayaklarıyla basa basa sıkıştırmak zorunda kalan bir grup mahkûmdan bahseder. Hikâyenin daha ilk cümlesi, şiirde sıklıkla başvurulan duygu ve anlatımı güçlendirmek amacıyla kullanılan karşılığında hiçbir yanıt beklenmeyen *retorik soru (риторический вопрос)* ile başlar: *"Karla kaplı ham toprak üzerinde yolu nasıl eziyorlar? (Как топчут дорогу по снежной целине?)"*.[17]

Şiirsel düzyazı diğer üsluplardan ayrılır. O, sadece gözlerle okunmak için değil aynı zamanda yüksek sesle okunmak için tasarlanmıştır. Bu amaçla temsilcileri, işitme ve görme duyularını birleştirerek farklı seviyelerdeki dil birimlerinin sözdizimsel genelleştirilmesi temelinde okurun eser metnini *sinestetik* olarak algılamasını

"burjuva sanat ve edebiyatında oluşan bir eğilim"dir. Akımın en önemli özelliği geçmiş ve çağdaş sanat mirasını, kültürü ve ahlaki değerleri reddetmektir. Bkz. M. Özlem Parer, *Rus Biçimciliği ve Şklovski,* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004, s.40.

[14] İrina Sirotinskaya, Pravda talanta // *Şalamov V. T. Sobraniye soçineniy v 4 tomah*. T.4., Hudojestvennaya literatura; Vagrius, Moskva 1998, s.489.

[15] Darya Krotova, "Printsipı ornamental'noy prozı v tvorçestve V. T. Şalamova ("U Flora i Lavra)" Russkaya literatura v inoyazıçnom kul'turnom prostranstve: monolog, dialog, polilog, *İzdatelstvo Moskovskogo Universiteta,* Moskva 2016, s.158.

[16] Varlam Şalamov, *Sobraniye soçineniy v 4 tomah*, Vagrius, Moskva 1998, s.370.

[17] Varlam Şalamov, *Kolımskiye rasskazı*, Azbuka, Sankt-Peterburg 2016, s. 5.

hedeflerler.[18] Bu nedenle şiirsel düzyazının ilkelerine göre yazılan *Kar Boyunca* Rusça aslından okuduğunda konunun ikinci planda kaldığı, ritmin ise ön plana çıktığı görülür:

«Как то́пчут доро́гу по сне́жной целине́? Впереди́ идёт челове́к, поте́я и руга́ясь, едва́ переставля́я но́ги, помину́тно увяза́я в ры́хлом глубо́ком сне́гу . Челове́к хо́дит далеко́, отмеча́я свой путь неро́вными чёрными я́мами. Он устаёт, ложи́тся на снег, заку́ривает, и махо́рочный дым сте́лется си́ним о́блачком над бе́лым блестя́щим сне́гом. Челове́к уже́ ушёл да́льше, а о́блачко всё ещё виси́т там, где он отдыха́л, – во́здух почти́ неподви́жен. Доро́ги всегда́ прокла́дывают в ти́хие дни, чтоб ве́тры не замели́ лю́дских трудо́в. Челове́к сам намеча́ет себе́ ориенти́ры в бескра́йности сне́жной: скалу́, высо́кое де́рево, – челове́к ведёт своё те́ло по сне́гу так, как рулево́й ведёт ло́дку по реке́ с мы́са на мыс.

По проло́женному у́зкому и неве́рному сле́ду дви́гаются пять-шесть челове́к в ряд плечо́м к плечу́ . Они ступа́ют о́коло сле́да, но не в след. Дойдя́ до наме́ченного зара́нее ме́ста, они поворачивают обра́тно и сно́ва иду́т так, что́бы растопта́ть сне́жную целину́ , то ме́сто, куда́ ещё не ступа́ла нога́ челове́ка. Доро́га проби́та. По не́й мо́гут идти́ лю́ди, са́нные обо́зы, тра́кторы. Е́сли идти́ по пути́ пе́рвого след в след, бу́дет заме́тная, но едва́ проходи́мая у́зкая тро́пка, стёжка, а не доро́га, – я́мы, по кото́рым пробира́ться труднее, чем по целине́. Пе́рвому тяжеле́е всех, и когда он выбива́ется из сил, вперёд выхо́дит друго́й из то́й же головно́й пятёрки. Из иду́щих по сле́ду ка́ждый, да́же са́мый ма́ленький, са́мый сла́бый, до́лжен ступи́ть на кусо́чек сне́жной целины́, а не в чужо́й след. А на тракторах и лошадя́х е́здят не писа́тели, а чита́тели».[19]

Karla kaplı ham toprak üzerinde yolu nasıl eziyorlar? İleride adamın biri terleyerek ve küfrederek ilerliyor, her dakika yumuşak derin kar yığınlarına saplanarak zar zor bacaklarını hareket ettiriyor. Adam, eğri büğrü siyah çukurlara izini bırakarak uzaklara gidiyor. Yoruluyor, karda uzanıyor, bir sigara yakıyor ve tütün dumanı beyaz parlak karın üzerindeki mavi buluta doğru yayılıyor. Adam daha da ilerledi; bulut ise hâlâ orada, adamın dinlendiği yerde duruyor, hava ise neredeyse hareket-

[18] Snejana Brevnova, *Sistemno-funktsional'noye opisaniye ornamental'noy prozı hudojestvennogo teksta (Na materiale proizvedeniy Ye. Zamyatina i B. Pilnyaka)*, (Kuban Devlet Üniversitesi, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Krasnodar 2002, s.13.
[19] Varlam Şalamov, *Kolımskiye rasskazı*, Azbuka, Sankt-Peterburg 2016, s. 5.

siz. Yollar her zaman sessiz günlere bırakılır, böylece rüzgârlar insan emeğini süpürmez. Adam karla kaplı sonsuzluktaki yününü, belli başlı noktaları kendi belirler: kayayı, yüksek ağacı. Adam, karda vücudunu nehirde dümenin tekneyi burundan buruna götürdüğü gibi yönlendiriyor.

İnsanlar tarafından daha önce gidilen dar ve yanlış yolda 5,6 kişi sıra hâlinde, omuz omuza yürüyorlar. İzin üzerine doğru değil, etrafına doğru adım atıyorlar. Planladıkları yere ulaştıktan sonra karla kaplı toprağı çiğnemek için geri dönüyor, henüz insan ayağının basmadığı yerlere basıyorlar. Yol açılmış. Üzerinden insanlar, atlı arabalar, kızaklar, traktörler gidebilir. Eğer yolda iz üzerinden gidilirse belli olacak, ancak dar patika yol zar zor geçilecek. Yol değil de çukurları aşmak, ham toprakta yürümekten daha da zor. İlk geçene herkeste olduğundan çok daha zor. O kişi, kuvvetten kesilince öne o beş kişiden biri çıkar. İzde yürüyenlerden her biri, en ufak tefek olanı, en zayıfı bile karla kaplı toprak parçalarına basmalıdır, başka bir ize değil. Traktörler ve atlar üzerinde yazarlar değil, okurlar gider.

Varlam Şalamov'un eserlerini yazma hikâyesi ilginçtir. Yazar, İrina Sirotinskaya'ya yazdığı mektubunda şöyle der: *"Benim hikâyelerimde ruhun durumunun nadide gözlemlerine dayanır. Her novella yazarı gibi ben de ilk ve son cümleye olağanüstü önem veriyorum. Benim ilk ve son cümlenin yazılı olduğu çok defterim var, bunlar geleceğin çalışmalarıdır"*.[20] *Kar Boyunca* hikâyesi, *"Karla kaplı ham toprak üzerinde yolu nasıl eziyorlar?"* retorik sorusuyla başlar, *"Traktörler ve atlar üzerinde yazarlar değil, okurlar gider"* cümlesiyle sona erer. Hikâyenin son cümlesinde *tersinleme (ironi)* hissedilir. Nitekim, Şalamov, sırf okur rahat bir ortamda Stalin'in Gulag kamplarındaki acımasız koşulları yakından tanıyabilsin diye o zor şartlarda, dönemi ve gerçekleri okura ve geleceğe aktarma misyonunu yüklenir ve yaşadıklarını yazıya döker. Belki de o yüzden yazar, bir gözlemci gibi mahkûmların adlarından bahsetmez, sadece yaşadıkları zorlukları aktarır:

Karla kaplı ham toprak üzerinde yolu nasıl eziyorlar? İleride adamın biri terleyerek ve küfrederek ilerliyor, her dakika yumuşak derin kar yığınlarına saplanarak zar zor bacaklarını hareket ettiriyor. Adam, eğri büğrü siyah çukurlara izini bırakarak uzaklara gidiyor. Yoruluyor, karda uzanıyor, bir sigara yakıyor ve tütün dumanı beyaz parlak karın üzerindeki mavi buluta doğru yayılıyor. Adam daha da ilerledi, bulut ise hâlâ orada, adamın dinlendiği yerde duruyor, hava ise neredeyse hareketsiz. Yollar her zaman sessiz günlere bırakılır, böylece rüzgârlar insan emeğini sü-

[20] Varlam Şalamov, 1998, URL: https://shalamov.ru/library/21/61.html (Erişim Tarihi: 05/12/2018).

pürmez. Adam karla kaplı sonsuzluktaki yününü ve belli başlı noktaları kendi belirler: kayayı, yüksek ağacı. Adam, karda vücudunu nehirde dümenin tekneyi burundan buruna götürdüğü gibi yönlendiriyor <...>.[21]

Sembolist şiirde yer alan birçok sanat Şalamov'un *Kar Boyunca* hikâyesinde de kendisine yer bulur. Sembolizmin manifestolarından biri olan Konstantin Balmont'un *Sembolist Şiir Üzerine Temel Kelimeler* [*Элементарные слова о символической поэзии (1900)*] adlı makalesinde de belirtildiği gibi, *"Realistler her zaman salt gözlemcilerdir, sembolistler ise her zaman düşünürlerdir."*[22] Şalamov, sembolist şairlerde olduğu gibi eserde *örtük anlatımı* tercih eder. Bu ise yazarın kaleminin gücünü gösterir.

Eserde sıklıkla sözcüklerin güzelliğini, ifade gücünü etkileyen tanımlamalar, sıfatlar olan *epitetlere* (постоянный эпитет) başvurulur: *mavi bulutla (синим облачком); siyah çukurlarla (чёрными ямами), beyaz parlak karla (белым блестящим снегом).* Öyküde yinelemelere dayanan *leitmotivlerden* yararlanılır: *karla kaplı ham toprak üzerinde (по снежной целине); ham toprak üzerinde (по целине); karla kaplı ham toprağın* (*снежной целины*); *burundan buruna* (*с мыса на мыс); sıra hâlinde omuz omuza* (*в ряд плечом к плечу); yanlış izde (неверному следу); izin etrafında* (*около следа*); *izin üzerine doğru değil* (*но не в след*); *izin üzerinde* (*по следу);başka bir ize değil* (а не *в чужой след*); *adam artık gitti (человек уже ушёл); adam kendi belirliyor (человек сам намечает); adam yönlendiriyor* (*человек ведет); mavi bulutla* (*синим облачком*); *bulut ise hâlâ orada duruyor* (*а облачко всё ещё висит там); zar zor geçilen yol (едва переставляя ноги); zar zor geçilen dar bir patika yolu* (*едва проходимая узкая).*

Eserde leitmotivlerin yanı sıra birbirini izleyen cümlelerin başında aynı sözcüğü ya da aynı sözcük öbeklerini kullanma sanatı olan *ön yinelemelerden (анафоры)* de yararlanılır, çünkü bir üsteleme biçimi olarak ön yinelemelerin güçlü bir coşku değerinin olmasının yanı sıra cümle ya da dizeye ritim katma özellikleri bulunur[23]: *Adam artık geldi (Человек уже пришёл <...>; Adam kendi belirler (Человек сам намечает <...>); Adam kendi vücudunu yönlendiriyor (Человек ведет свое тело <...>); Yollar her zaman (Дороги всегда <...>); Yol açılmış*

[21] Varlam Şalamov, *Kolımskiye rasskazı*, Azbuka, Sankt-Peterburg 2016, s. 5.
[22] Aleksey Georgiyeviç Sokolov, *Poetiçeskiye teçeniya v russkoy literature kontsa XIX – naçala XX veka: Literaturniye manifesti i hudojestvennaya praktika,* Vısşaya şkola, Moskva 1988, s.54.
[23] Zeynel Kıran - Ayşe (Eziler) Kıran, *Dilbilimine Giriş (Dilbilgisinden Dilbilimine)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s. 385.

(*Дорога пробита <...>).* Ön yinelemelerden başka ritmi sağlamak için cümle içindeki sözcüklerin doğal düzeni kasıtlı bozularak ve söz öbekleri devrikleştirilerek yapılan *devriklemeye (инверсия)* de yer verilir. *"Karla kaplı sonsuzluktaki"* yerine "*sonsuzluktaki karla kaplı" (в бескрайности снежной)* ifadesi geçer. Eserin bazı satırlarında hece ölçüsü gözetilir ve Rus şiirine özgü *üç heceli amfibrahi*[24] vezninin *(трёхсло́жный амфибрахический размер)* kullanıldığı görülür. Örneğin: *Как то́пчут доро́гу по сне́жной целине́?*

[24] *Amfibrahi (амфибра́хий):* Üç heceli şiir ölçü biriminde vurgunun üç heceden ikincisine düşmesi *amfibrahiy* olarak adlandırılır. Bkz.: Vasili Pavloviç Moskvin, *Yazık poezii: Priyomı i stili,* Flinta, Moskva 2017, s. 24.

Sonuç

Şiirsel düzyazı, özellikle 1920'li yılların ilk yarısında yazılan düzyazı türündeki eserlerin büyük bir kısmında görülür. Şiirsel düzyazıda, konu değil ses ve ritim (ahenk) ön plandadır. Söz konusu üslubu kullanan yazarlar ahengi yakalamak ve metinde çok anlamlılığı sağlamak için eserlerinde imgelerden, sembollerden, leitmotivlerden, ön ile art yinelemelerden, değişmecelerden,[25] deyim aktarmalarından (eğretileme, istiare, metafor), benzetmelerden (karşılaştırmalardan),[26] ad aktarmalarından (mecaz-ı mürsel, düzdeğişmece, metonimi) yararlanırlar. Rus edebiyat bilimci Dmitri Lihaçov, "ağdalı dilin örgüsü" olarak tanımladığı şiirsel düzyazının ilk olarak Eski Rus Edebiyatı döneminde görüldüğünü belirtse de ortaya çıkışı genellikle Gümüş Çağ ve Modernizm dönemi ile bağdaştırılır. Bunun doğal bir sonucu olarak özellikle sembolist şiirde yer alan birçok söz sanatı şiirsel düzyazıda da yoğun bir şekilde kullanılır.

Sembolistlerle ve fütüristlerle arkadaş olan Varlam Şalamov edebiyattaki modernizm sürecinden etkilenir. Eserlerinde, şiirin düzyazıya oranla daha güçlü olduğu Gümüş Çağ döneminden hemen sonra ortaya çıkan şiirsel düzyazıya başvurur. Yazar kimliğinin yanı sıra şairliğiyle de bilinen Şalamov'un *Kar Boyunca* adlı hikâyesi şiirsel düzyazının belirgin örneklerindendir. 1954-1973 yıllarında kaleme aldığı eserde, *retorik soru, epitet, leitmotiv, yineleme, ön yineleme, son yineleme, araksayış , devrikleme* gibi söz sanatlarına başvurur. Eserde hışırtılı sessizleri (шипящие: ж, ш, ч, щ) çok fazla kullanması hikâyenin aslından okunuşunun zor olmasına sebep olur. Bu şekilde yazar, âdeta yaşadığı dönemin zorluklarını üslup aracılığıyla göstermek ister.

[25] *Değişmeceler (тропы):* Kelimenin veya söz öbeğinin mecazi anlamda kullanılmasıdır. Mecazi söz sanatları arasında alegori (аллегория), mübalağa (гипербола), tersinleme (ирония), arıksayış (литота), metafor (метафора), mecazı mürsel (метонимия), kişileştirme (олицетворение), dolaylama (перифраз), benzetme (сравнение) ve epitet (эпитет) gibi sanatlar bulunur. Bkz.: Yelena Balaşova-İgor Kargaşin, *Analiz liriçeskogo stihotvoreniya*, Flinta Nauka, Moskva 2015, s.16.

[26] *Benzetme (сравнéние):* Benzetme, zayıf olan bir varlığı, güçlü olan bir varlığa her hangi bir yönüyle benzetilmesidir. Bu söz sanatı, anlatıma kuvvet katmak ya da anlatılan özelliğin daha fazla olduğunu belirtmek için kullanılır.Metafordan farklı olarak "gibi", "sanki" ifadeleri kullanılarak benzetme yapılır. Örneğin: Altın gibi sarı saçları var. Bkz.: Yelena Balaşova-İgor Kargaşin, *Analiz liriçeskogo stihotvoreniya,* Flinta Nauka, Moskva 2015, s.22.

KAYNAKÇA

AHMEDOV, S. H., İ. Ya. Alihanova, "Ponyatiye ornamentalizma v literaturovedenii i proza Ahmedhana Abu-Bakara", *Vestnik İnstituta yazıka, literaturı i iskusstva imeni G. Tsadası,* S.3, 2013.

BALAŞOVA, Yelena-İgor Kargaşin, *Analiz liriçeskogo stihotvoreniya,* Flinta Nauka, Moskva 2015.

BREVNOVA, Snejana, *Sistemno-funksional'noye opisaniye ornamental"noy prozı hudojestvennogo teksta (na materiale proizvedeniy Ye. Zamyatina i B. Pilnyaka),* (Kuban Devlet Üniversitesi, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Krasnodar 2002.

DRAGOMİRETSKAYA, Natalya, *"Teoriya literaturı. Osnovnıye problemı v istoriçeskom osveşçenii. Stil. Proizvedeniye",* Literaturnoye razvitiye, Moskva 1965.

GOLUBKOV, Mihail Mihayloviç, *İstoriya russkoy literaturnoy kritiki XX veka,* Yurayt, Moskva 2016, s.189.

KIRAN, Zeynel - Ayşe (Eziler), *Dilbilimine Giriş (Dilbilgisinden Dilbilimine),* Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006.

KOJEVNİKOVA, Natalya, "İz nablyudeniy nad neklassiçeskoy ("ornamental'noy") prozoy", *İzvestiya,* C.35, S.1, 1976.

KROTOVA, Darya, "Printsipı ornamental'noy prozı v tvorçestve V. T. Şalamova ("U Flora i Lavra)" Russkaya literatura v inoyazıçnom kul'turnom prostranstve: monolog, dialog, polilog, *İzdatelstvo Moskovskogo Universiteta,* Moskva 2016.

LESNEVSKİ, Stanislav, "Vestnik Serebryanogo veka", *Literaturnaya gazeta, №* 44 (6298), 3 Kasım 2010. URL: https://shalamov.ru/memory/232/ (Erişim Tarihi: 5.12.2018).

LİHAÇOV, Dmitri, *Poetika drevnerusskoy literaturı,* İzdatelstvo Nauka, Moskva 1979.

MOSKVİN, Vasili, *Yazık poezii: priyomı i stili*, Flinta, Moskva 2017.

NİÇİPOROV, İlya, "B. Varlam Şalamov i ego "Kolımskiye rasskazı": osmısleniye opıta XX veka", Sbornik 1917-2017: Uroki stoletiya: Materialı çetırnadsatıh Moskovskih oblastyah Rojdestvenskih obrazovatelnıh çteniy: Noyabr-Dekabr 2006 goda, Moskovskaya oblast, Mesto izdaniya MGOU Moskva, s. 153-160. URL: https://portal-slovo.ru/philology/39022.php, (Erişim Tarihi: 5.12.2018).

PARER, M., Özlem, *Rus Biçimciliği ve Şklovski,* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004.

SİDOROV, Yevgeni, *O stilem mnogoobrazii sovremennoy sovetskoy prozı*, Znaniye, Moskva 1977.

SİROTİNSKAYA, İrina, *Pravda talanta* // *Şalamov V. T. Sobraniye soçineniy v 4 tomah*, C. 4, Vagrius, Moskva 1998.

SKOROSPELOVA, Yekaterina, *Russkaya proza XX veka: Ot A. Belogo ("Peterburg") do B. Pasternaka ("Doktor Jivago")*, TEİS, Moskva 2003.

SOKOLOV, Aleksey Georgiyeviç, *Poetiçeskiye teçeniya v russkoy literature kontsa XIX – naçala XX veka: Literaturnıye manifestı i hudojestvennaya praktika*, Vısşaya şkola, Moskva 1988.

ŞALAMOV, Varlam, "İz zapisnıh knijek", *Znamya* 1995.

ŞALAMOV, Varlam, *Sobraniye soçineniy v 4 tomah,* Vagrius, Moskva 1998.

ŞALAMOV, Varlam, *Kolımskiye rasskazı*, Azbuka, Sankt-Peterburg 2016.

ŞALAMOV, Varlam, https://shalamov.ru/library/21/61.html (Erişim Tarihi: 05/12/2018).

ŞKLOVSKİ, Viktor, *İz teorii prozı*, Fedaratsiya, Moskva 1929.

ŞMİD, Volf, *Proza kak poeziya: Puşkin. Dostoyevski. Çehov. Avangard,* IN-APRESS, Sankt- Petersburg 1998.

TINYANOV, Yuri, *Literaturnaya evolyutsiya: İzbrannıye trudı (Tekst),* Agraf, Moskva 2002.